

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

יהוה לב המועדים

הלכות והליכות בענין "השמיטה"

גליון מב

ששנה זו היא שנת השמיטה ואם יש בו שארית השארית מראה את מספר השנה במחזור השמיטה

לדוגמא ה' אלפים תשע"ד 5774 נחלק מספר זה ב- 7 נקבל 824.6 ואומר יששנה ה' תשע"ה היא שנת השמיטה יוצא 825 ללא שארית, חישוב זה אינו אלא סימן ואינו קובע למנין השמיטה שהרי התחילו במצווה זו רק אחרי שנכנסו לא"י.

טעם מצות שמיטה

עדות האדם שהאדמה של הקב"ה

שש שנים אדם עובד את האדמה והיא מניבה לו פירות יכול לחשוב האדם שמעשיו הם הגורמים לפירות משובחים, לכן צווה הקב"ה לנשוש את האדמה בשנה השביעית ומי יכול לצוות על האיכר לנשוש את אדמתו בעל הקרקע עצמו שהוא הקב"ה

לכן צווה הקב"ה גם להפקיר כל מה שתוציא הארץ בשנה זו מלבד השביתה בה שיוכר האדם כי הארץ שמוציאה פירות בכל שנה ושנה לא בכוחה וסגולתה אלא כי יש אדון עליה ועל אדוניה וכשהוא חפץ הוא מצווה להפקירה (ספר החינוך מצווה פד).

הפסקת העבודה מחזקת את הכטחון בה' יתברך

שש שנים אדם דואג לפרנסתו ולמזונו חורש קוצר וכו' ובשנה השביעית נוטש את הקרקע ואינו מתעסק כלל ובמה יאכל בשנה השביעית והאם לא יתקלקלו הפירות והוא בוטח בקב"ה שלא ינזק ולא תחזק בו לעולם מדת הכילות הרבה ולא מיעוט הבטחון (ספר החינוך שם).

"גיבורי כוח עושי דברו לשמוע בקול דברו" (תהלים קג, ט) ר' יצחק נפחא אומר אלו שומרי שביעית בנוהג שבעולם אדם עושה מצווה ליום אחד לשבת אחת לחודש אחד שמה לכל ימות השנה וזה רואה שדהו מופקרת אילנותיו מופקרים והסייגים פרוצים ורואה פירותיו נאכלים וכובש את יצרו ואינו מדבר היש לך גיבור גדול מזה (מדרש רבה ויקרא רבה א, א).

"שש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה והשביעית תשמטנה ונמשתה ואכלו אביני עמך" (שמות כג, י), "כי תבא אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לה" (ויקרא כה, ב).

שמות שנת השמיטה בתורה

ארבעה שמות יש לשנת השמיטה בתורה.

- א. שביעית, דכתיב "והשביעית תשמטנה ונמשתה" (שמות כא, יא) "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא כה, ד, כ).
- ב. שנת השבע, דכתיב "קרבה שנת השבע" (דברים טו, ט).
- ג. שמיטה, דכתיב "שנת השמיטה" (שם א, ב).
- ד. שבת הארץ, דכתיב "ושבתה הארץ שבת לה" ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ והיתה שבת הארץ לכם" (ויקרא כה, ז).

סימן לידע מתי הוא שנת השמיטה

הרוצה לידע איזה שנה היא שנת השמיטה יחלק מספר השנים שמבריא העולם לשבע אם המספר יתחלק ללא שארית הרי

מרגילה את האדם לעזור לעני

בכל השנה מוקפים השדות גדרות ושמירה ואין כל אדם יכול ליכנס ולקחת ללא רשות והנה בשנה השביעית היהודי מסיר את השמירה מן היבול וכל הרוצה יבוא ויטול והוא רואה את כולם לוקחים מפרי עמלו ושותק ושתיקה זו מקנה ליהודי מידות טובות ובזה מתרגל לעזור לכולם בלי לצפות לקבלת תגמול כלשהו מהם (ספר חינוך שם).

טובת הקרקע

שנת השמיטה טובה לקרקע לפי שהיא מתחזקת שמשאירים אותה לא זרועה (רמב"ם מו"ג ח"ג פרק לט).

יש שדחו טעם זה: שאם הטעם כדי שלא תחלש הקרקע מדוע יתחייבו גלות על השמיטה יהיה עונשם שלא תוסיף הארץ תת כוחה להם, **ועוד דאין זה שבת לה' כי אם לצורך הארץ** (כלי יקר ויקרא כה ב).

טעם אחר: כדי שיהיה האדם פנוי ללמוד תורה בשנה השביעית (כתב סופר ויקרא כו).

טעם אחר: האדמה תשובת כנגד כל שבתות השנים שבהם לא נחה (משה משה סימן תעג).

טעם אחר: על ידי הבטחת "וציותי את ברכתי" בשמירת השמיטה מוכח שהתורה משמים (כתב סופר בשם אביו בחתם סופר ויקרא כה).

טעם אחר: שאף העשיר ידע ויזכור צער העני שכל ימיו ושנותיו בצער ובדאגה (רבינו בחיי ויקרא כה).

טעם אחר: לפי שכל שנה מתבטלים שני חודשים ניסן ותשרי של הזריעה והקצירה עבור הפרנסה כדי שיהיה שאר החודשים פנויים ללמוד (עיין ברכות לה, ב) נמצא שבשש שנים בטלו מלימודם י"ב חודשים לכן באה שנת השמיטה כדי להשלים את י"ב החודשים (רבינו אפרים הביא דבריו החיד"א בספרו נחל קדומים).

תחילת שנת השמיטה

השמיטה מתחילה בא' לחודש תשרי שהוא ראש השנה ומסתימת בכ"ט לחודש אלול שהוא ערב ראש השנה.

הטעם שאין מברכים על קיום מצות שמיטה

כיון שאין מברכים על מצווה שאין בה מעשה ומצוות שמיטת קרקעות הוי מצווה שאין בה מעשה (שו"ת רבבות אפרים ג פה).

ברכת שהחיינו על קיום מצוות השמיטה

יש שכתבו לכוון בברכת שהחיינו בלילה הראשון של ראש השנה של השנה השביעית על קיום מצוות עשה של שנת השמיטה (דיני השביעי פרק א, ו, וכן כתב הגרשו"א).

אימתי התחילו ישראל לקיים מצות השמיטה

כשנכנסו עם ישראל לארץ ישראל לא התחילו למנות את השמיטה עד אחרי שכבשו את הארץ וחלקוה בין השבטים שנאמר "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור" שיהא אדם מכיר את שדהו וכרמו ורק לאחר י"ד שנים לכניסתם לארץ ישראל אחר שכבשו וחילקו את הארץ החלו למנות את השמיטה (קידושין מ, ב).

שמיטה בא"י וסמון לא"י

שמיטת קרקע אינה נוהגת מהתורה אלא בא"י שנאמר (ויקרא כה ב) "כי תבוא אל הארץ ושבתה הארץ שבת לה" ומדברי סופרים נוהגת שמיטה במקומות הסמוכים לא"י.

שמיטה בזמן הזה דאורייתא או דרבנן

נחלקו רבותינו בדבר זה חכמים אומרים שגם בזמן הזה מדאורייתא, ולדעת רבי (מועד קטן ב, ב) שביעית בזמן הזה דרבנן ושעמו הואיל ושמיטה תלויה ביוכל ובזמן שאין היובל נוהג אין שמיטה נוהגת מן התורה אלא מדרבנן (מתקנת עזרא ובית דינו), והטעם שרבנן תקנו שמיטה זכר לשביעית ופירש רש"י שלא תשתכח תורת שביעית (גיטין לו, א).

רוב הפוסקים סוברים כרבי שבזמן הזה שביעית מדרבנן (רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק י הלכה ט כך מדויק החזו"א ס' ג ס"ק ה, וכן סבר הרשב"א מגיד משנה).

יש קצת מן הראשונים דס"ל שנוהג בזמן הזה מהתורה (רמב"ן מובא בחזו"א שם, בעל העיטור).

יש ראשונים שכתבו שבזמן הזה אין נוהג כלל שביעית (דעת הר"ה מבוא בחזו"א ס' כג ס"ק ד), ואין מקום להקל ולסמוך על

שיטה זאת כיון שכל הפוסקים חולקים עליהם (דרך אמונה שם ס"ק נה).

הברכה המובטחת לשומרי השמיטה

"וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא חרע ולא נאסף את תבואתנו וציותי את ברכתי לכם בשנה השישית ועשת את התבואה לשלוש השנים" (ויקרא כה ב כא).

יש אומרים: שהברכה אינה בריבוי כמות התבואה השישית אלא הברכה שישבעו באכילה מועמט (אור החיים).

יש אומרים: שהברכה היא רק בזמן שחיוב שמירת שביעית הוא מן התורה ולא בזמן הזה ששביעית מדרבנן (סמ"ע חו"מ סימן סז ס"ק ב).

החזון איש כתב: שמסתבר שהברכה היתה גם בבית שני שהשביעית היתה מדרבנן אולם אפשר שיגרום החטא לקפחה וגם הברכה אינה לכלל ישראל אבל היחיד יוכל ללקות בשביל חבריו (חזו"א שביעית יח ג, דרך אמונה פא צז).

המלאכות האסורות מצאורייתא ומזרבנן

זריעה: דכתיב "שדך לא תזרע", זמירה: דכתיב "כרמך לא תזמור", קצירה: דכתיב "את ספיח קצירך לא תקצור", בצירה: דכתיב "את ענבי נזירך לא תבצור" (ויקרא כה ב, ה).

מלאכות האסורות מזרבנן: סיקול אבנים בשדה, השקיה, עידור, זיבול, ניכוש, עישון להדברת המזיקים, תמיכה לאילן, גיזום להשבחת האילן,

ההבדל בין מלאכות דאורייתא לזרבנן: מלאכות דאורייתא אין הבדל אם קיום האיסור גורם להפסד או לא, תמיד אסור לעשותן.

ומלאכות מדרבנן יש תנאים שמותר לעשותם כגון לאוקמי – שבאות לקיים ולא לאברויי דהיינו לגרום הבראה השבחה, וכן במקום הפסד, וכן למטרה שונה אם ניכר שאין עושה רצונו למלאכה שאסורה בשמיטה כגון סיקול אבנים לבניה וכו'.

מצות עשה מהתורה להשמיט כל הפירות הקדושים בקדושת שביעית, שנאמר (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונמשתה" והוא שלא ישמור וינעל שדהו ופרדסו אלא יניחם הפקר לכל ישראל ליטול מהם לצרכם וכל הנועל שדהו גודרה או אוסף הפירות לתוך ביתו ביטל מצוות עשה.

צורת ההפקר

אמירה בפה בפני ג': יש אומרים שהבעלים צריכים להפקיע את שדותיהם ע"י אמירה בפה בפני ג' שהשדה הפקר וכל הרוצה יכול לבוא ולקחתו (שו"ת אג"מ יור"ד סימן צ, הגרשז"א ספר דיני שביעית פרק יד ה"א),

ויש אומרים: שהפקר חל מאליו (אפקעתא דמלכא) וסגי בינו לבין עצמו, ובד"א (פרק ד ס"ק קסט) כתב מ"מ יש גם מצווה על הבעלים להפקיר (ב"מ למ, א, חזו"א שביעית יח ס"ק כד)

יובל

מצוות עשה לספור שבע שבע שנים ולקדש את שנת החמישים שנאמר "שבע שבתות השנים וקידשתם את שנת החמישים" ב' מצות אלו מסורים לב"ד הגדול בלבד (רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק י א).

שנת היובל אינה עולה ממניין שני השבוע אלא שנה מ"ט שמיטה שנה הנ' יובל שנה נ"א תחילת שש שנים (רמב"ם שם).

מצוות היובל נוהגת מהתורה רק בזמן שכל ישראל יושבים בארץ ישראל שנאמר (ויקרא כה י) "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה" ולמדו חז"ל בזמן שכל ישראל יושבים עליה לפיכך משהחלו גלות השבטים במלו היובלות (ערכין לב, ב, רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק י הלכה ח ט).

וכשהזרו ישראל לארצם מגלות בבל לא שבו כל השבטים ולכן לא נהגו דיני שנת היובל ולא מנו יובלות אלא מנו שש שנים לשמיטה (תוס' ע"ז לפ ע, ב ד"ה האי).

הטעם שלא תקנו חכמים שיהא יובל נוהג בזמן הזה מזרבנן לפי שגם ביובל אסורים בעבודה ואין רוב הציבור יכולים לעמוד בה ולאסור בעבודת הקרקע ב' שנים רצופות שמיטה ויובל (גיטין לו, ב ד"ה ותקין, וברש"י ותוס' שם שו"ע חו"מ סימן סז סא).

שמיטה במעגל השנה

כשהבדיל מיין של שביעית אסור לכבות את נר הבדלה בשירי היין, והטעם: דעל ידי כן מקלקל את היין.

לתת על עיניו: המקפידים רוחצים את העינים ביין אחר הבדלה, מהטעם: של חביבות המצווה (שו"ע או"ח רצו, א). אין לתת מן היין על גבי עיניו ולא לתוך הכיסים כנהוג במוצ"ש (ד"א פ"ה צה"ל ס"ק מ, ספר השמיטה פ"ז ג' הערה 4).

בספר אור לציון (שביעית פרק ב אות ו) כתב שמותר להבדיל על יין של שביעית, ולמזוג הכוס על גדותיה, וכן לכבות בשארית היין את נר הבדלה, וכן לשים על גבי עיניו כנהוג בדרך שעושים כל השנים ואין צריך לשמור את הנשפך כמו שאין צריך לשמור שאריות מזון שבצלחת או בסיר

בשמים

בירושלמי (שביעית פרק ז ה"א) הסתפקו במיני בשמים שאינם ראויים לאכילה אלא רק לריח האם נוהג בהם דיני שביעית, ונהגו להחמיר בהם דהוי ספק דאורייתא וגם בשביעית דרבנן יש להחמיר כיון ששורש הספק הוא דאורייתא וספק המתחיל מדין דאורייתא מחמירים אפילו שנוגע לדין דרבנן (ד"א פרק ז ס"ק קכו, חזו"א שביעית כב ס"ק א ד"ה ועיקר, שבט הלוי ח"ב ס' רב).

חנוכה

יש אומרים שאין להדליק נר חנוכה בשמן של שביעית (רידב"ז בהנחות לפאה"ש סימן ה' סעיף מ, ספר השמיטה עמוד לב סעיף ב, חזו"א אורחות רבינו שביעית נב, שו"ת שבט הלוי ח"א סימן קפד), והטעם: משום שנהר חנוכה לא ניתן להנאה ופירות שביעית לאכילה ניתנה ולא להפסדה – שריפה.

ויש מתירים, והטעם: לפי שלצורך קיום מצוות פרוסמי ניסא נחשב כהנאת אכילה (מנחת שלמה סימן מב).

טעם אחר להתיר: לפי שלא נאסר שימוש בנר חנוכה רק להשתמש לאור נרות חנוכה, אבל לשבת במקום שנהנה שהוא יושב במקום אורם של נרות חנוכה ואינו יושב בחושך שרי (כמבואר בשו"ת פני אריה סימן מז) וכיון שנהנה בהיתר מנר חנוכה מותר להדליק משמן שביעית לנר חנוכה (שו"ת שבט הלוי ח"א סימן קפד).

כוס של ברכה

קידוש בין של שביעית (ירושלמי פרק ח ה"א): מותר לקדש וכן להבדיל במוצאי שבת ויו"ט על יין של שביעית ואין בזה משום שאין עושים מצוות חבילות חבילות (ש"כ חלק ב פרק נג ס"ק ב, ספר שבת הארץ על הלכות שמיטה קכב ס"ק כב).

מילוי הכוס על כל גדותיה: בכל כוס של ברכה מצוה לקדש ולהבדיל על כוס מלאה (שו"ע רע"א י), **מיהו יש שכתבו** שאסור למלאות כוס של קידוש או שאר כוס של ברכה על גדותיהם מיין של שביעית, והטעם: משום דבשפיכה מפסיד את היין, (שו"ת צ"ץ אליעזר ח"ו ס' לג, ד"א פרק ה' צה"ל יט, ספר השמיטה פרק ז סימן ג הערה 4).

אמנם אם מניח צלחת תחת הכוס יכול למלאות על גדותיו והיין שנשפך לצלחת ישתה או יחזיר לבקבוק (חוט השני עמוד ריח, עמוד רסו).

הזלקת נר שבת

מותר להדליק נר של שבת בשמן של שביעית ולא הוי לאכלה ולא להפסדה, והטעם: כיון שנרות שבת נעשו להאיר ומותר להנות מהם כמבואר בשו"ע רסו (מנחת שלמה ח"א מ"ב).

הבדלה

לשפוך מיין של הבדלה: המקפידים לדברי הרמ"א כשמוזג הכוס מוזג עד שעולה על גדותיו ונשפך קצת משום סימן ברכה דאמרינן כל בית שלא נשפך בו יין כמים אין בו סימן ברכה (שו"ע רצו, א, משנ"ב רצו ס"ק ה). כשמבדיל ביין שיש בו קדושת שביעית יש להיזהר שלא לשפוך מהם לאיבוד.

ומיהו הגרשז"א לא חשש מלהבדיל על יין של שביעית לפי מנהגו ששפך רק דבר מועט (הליכות שלמה מועדים ח"ב פרק ט אורחות הלכה ציון 242).

לכבות את הנר בין: המקפידים לדברי השו"ע ששופכים מהיין אחר הבדלה ומכבים בו את הנר (שו"ע רצו, א) מהטעם: כדי שהיה ניכר לכל שלא הודלק נר זה אלא לשם מצות נר הבדלה לברך עליו (לבוש רצו, א), מעם אחר: משום חיבוב מצווה (ערוה"ש רצו, ו).

לבקשת הציבור ניתן להשיג עלונים קודמים שיצאו

בעניני המועדים – קידוש החודש – ברכת החודש ור"ח – ברכת המזון – קריאת שמע על המיטה – תעניות – ברכות הנהנין – קבלת שבת – מעריב ליל שבת – שחרית של שבת – קריאת התורה של שבת.

אצל מ"ש לב בעלי התוספות 6 אלעד 052-7668608

או במייל: lev17382@gmail.com